

Справа „Ромашов проти України” (Romashov v. Ukraine)

У рішенні, ухваленому 27 липня 2004 року у справі „Ромашов проти України”, Суд постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд);
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд постановив сплатити п. Ромашову 3000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявник, Віктор Петрович Ромашов, народився 1954 року, є громадянином України і проживає у м. Лисичанськ (Україна). Заявник є пенсіонером.

У травні 1998 року він звернувся до комісії по трудових спорах (далі — КТС) Лисичанського державного шахтобудівельного управління (далі — ЛДШУ) з вимогою виплатити йому заборгованість по заробітній платі, яка виникла на державній вугільній шахті, де він працював. 16 червня 1998 року КТС ЛДШУ задовольнила вимоги п. Ромашова, зобов'язавши ЛДШУ сплатити заявникові 8783,39 грн. Цього ж дня комісія видала йому посвідчення, яке згідно з національним законодавством мало силу виконавчого документа.

27 липня 1998 року на майно ЛДШУ було накладено арешт у зв'язку із податковою перевіркою. 9 червня, 7 липня та 19 листопада 1999 року п. Ромашову було сплачено 500 грн., 300 грн. та 210 грн. відповідно.

30 квітня 2000 року Управління юстиції у м. Лисичанськ повідомило заявника про те, що майно ЛДШУ перебуває у податковій заставі, тому накласти арешт на нього з метою подальшого погашення заборгованості по заробітній платі заявника не можливо. Управління також зазначило, що державний бюджет не передбачає фінансування, необхідного для виконання рішення КТС від 16 червня 1998 року. 14 липня 2000 року заявнику повідомили, що це рішення КТС не може бути виконаним через нестачу коштів у Міністерства вугільної промисловості.

23 січня 2002 року Лисичанський міський суд ухвалив рішення про виплату п. Ромашову 2282,21 грн. як компенсацію втрати частини доходів у зв'язку з порушенням встановлених строків їх виплати відповідно до індексу інфляції. Заявник стверджував, що це рішення суду залишилося невиконаним. 10 січня 2003 року заявник повідомив Суд, що виконавче провадження у цій справі й досі триває.

28 листопада 2003 року ЛДШУ погасило заборгованість відповідно до рішення КТС. 1 грудня 2003 року виконавча служба закрила виконавче провадження у зв'язку з повним виконанням рішення КТС.

Зміст рішення Суду

Заявник скаржився на надмірну тривалість виконання рішення КТС від 16 червня 1998 року. Він також стверджував, що йому не було забезпечено компенсацію за інфляційне знецінення коштів, яка була йому присуджена рішенням Лисичанського міського суду від 23 січня 2002 року. Заявник стверджував, що мало місце порушення ч.1 ст. 6, ст. 13 та ст. 17 Конвенції.

Уряд зауважив, що згідно з прецедентною практикою Суду, якщо за порушення Конвенції заявник отримав відшкодування на національному рівні, то він не може вважатися потерпілим у сенсі ст. 34 Конвенції (див. ухвалу про прийнятність у справі *Marchenko v. Ukraine*). Відповідно, оскільки рішення КТС від 16 червня 1998 року було виконане, заявник більше не може вважатися потерпілим від порушення ч.1 ст. 6 Конвенції.

Заявник з цим не погодився. Він, зокрема, стверджував, що рішення не виконувалося протягом невинувато тривалого проміжку часу. Кошти, присуджені за рішенням КТС, частково знецінились. Компенсація ж за знецінення цих коштів, яка присуджена судовим рішенням від 23 січня 2002 року, йому не виплачена.

Суд погодився з Урядом, що виконання рішення, винесеного на користь заявника, по суті вирішує проблему невиконання. Проте заявник поставив питання про надміру тривалість виконання рішення. Відшкодування за таку затримку органами влади не було здійснено, оскільки рішення від 23 січня 2002 року залишилось невиконаним. Тому Суд вважає, що заявник досі може претендувати на статус потерпілого від можливого порушення прав, гарантованих ч. 1 ст. 6 Конвенції, стосовно того часового періоду, протягом якого рішення КТС від 16 червня 1998 року залишалось невиконаним (див. ухвала про прийнятність у справі *Skubenko v. Ukraine*). Більше того, заявника можна розглядати потерпілим і щодо невиконання судового рішення від 23 січня 2002 року, за яким сума заборгованості, присуджена рішенням КТС, індексувалася з урахуванням інфляційних процесів.

Уряд стверджував, що заявник не вичерпав національних засобів правового захисту, оскільки він не подав скаргу до національних судів на бездіяльність Державної виконавчої служби (далі — ДВС) і не ставив питання про пришвидшення виконавчого провадження у справі.

Заявник заперечив таке твердження Уряду, вказуючи, що він використав усі доступні засоби правового захисту від невиконання рішення. Більше того, не було жодних ефективних засобів правового захисту, за допомогою яких він зміг би пришвидшити виконання рішення, оскільки це невиконання було результатом відсутності коштів у ЛДШУ, яке й не змогло задовольнити вимоги двох вищезгаданих рішень.

Суд нагадав, що метою ч. 1 ст. 35 Конвенції є надання можливості Договірним Сторонам запобігти або залагодити ймовірне порушення Конвенції на національному рівні до того, як твердження про порушення будуть представлені до Суду. Проте потрібно вичерпувати лише ті національні засоби правового захисту, які є ефективними. Саме на Уряд, який стверджує про невичерпання заявником національних засобів правового захисту, покладено обов'язок доводити Суду, що цей засіб правового захисту — як теоретично, так і практично — був ефективний та доступний у відповідний час (див. рішення у справі *Khohlich v. Ukraine*).

Уряд посилався на можливість оскаржувати до суду бездіяльність ДВС чи Державного казначейства і вимагати відшкодування матеріальної та компенсацію моральної шкоди, заподіяної органами влади. Проте у даній справі боржником є державна установа, і примусове виконання рішення проти неї може бути здійснене лише у разі, якщо держава передбачить відповідні кошти у державному бюджеті, вживши відповідних законодавчих заходів. З обставин справи випливає, що упродовж усього періоду, який розглядається, зазначене рішення не виконувалося якраз через невжиття необхідних законодавчих заходів, а не через неналежну поведінку ДВС. Тому не можна докоряти заявникові у тому, що він не скаржився на ДВС і Державне казначейство (див. ухвалу про прийнятність у справі *Shestakov v. Russia*). Більше того, Суд відзначив, що Уряд запевняв про злагодженість у діях ДВС і Державного казначейства в процесі виконавчого провадження.

За таких обставин Суд дійшов висновку, що заявник звільняється від обов'язку використовувати ті національні засоби правового захисту, про які згадував Уряд, і його скарга відповідає вимогам ч. 1 ст. 35 Конвенції.

Проаналізувавши й інші підстави можливої неприйнятності цієї скарги, Суд встановив, що вона відповідає вимогам прийнятності.

Далі заявник скаржився на відсутність ефективного засобу правового захисту, за допомогою якого можна було би втілити вимоги ч. 1 ст. 6 Конвенції щодо належного виконання рішення, яке набрало чинності. Керуючись вищевикладеними аргументами щодо неефективності тих засобів правового захисту, які були в розпорядженні заявника, Суд визнав цю частину заяви також прийнятною. Скарга ж щодо порушення ст. 17 Конвенції була оголошена Судом непринятною, оскільки вона нічим не обґрунтовувалася.

Уряд зазначав, що було вжито усі передбачені національним законодавством заходи задля виконання рішення КТС, винесеного на користь заявника. Більше того, Уряд

стверджував, що невиконання цього рішення у певний період, починаючи з 16 червня 1998 року, не порушувало прав заявника, гарантованих ч.1 ст. 6 Конвенції. Затримка у виконанні рішення була зумовлена складною фінансово-економічною ситуацією в Україні. Уряд вкотре нагадав, що дане рішення КТС згодом було повністю виконане.

Заявник зі свого боку зауважував, що виконавче провадження тривало 5 років, 5 місяців та 15 днів. Він далі зазначив, що кошти, які були йому присуджені у 1998 році частково знецінилися у вартості внаслідок інфляції. Ці втрати не були компенсовані, оскільки рішення суду від 23 січня 2002 року залишилося невиконаним.

Суд вказав, що ст. 221 Кодексу законів про працю України (далі — КЗпП) передбачає, що „трудові спори розглядаються: 1) комісіями по трудових спорах; 2) районними (міськими) судами”. КТС є обов’язковим первинним органом по розгляду трудових спорів (ст. 224 КЗпП). Її рішення може бути оскаржене до суду (ст. 228 КЗпП). Суд вважає, що у сфері трудових спорів зазначена комісія є органом першої інстанції і вона повинна розглядатись такою у сенсі ч.1 ст. 35 Конвенції (див. рішення у справах *Yasa v. Turkey*, *Selmouni v. France*). На думку Суду, звернення до КТС як це мало місце у даній справі, надало заявникові можливість задовольнити його вимоги стосовно виплати заборгованої заробітної плати.

Відповідно до ст. 230 КЗпП ДВС виносить постанову про відкриття виконавчого провадження на підставі рішення КТС. Відповідно до ст. 230 КЗпП рішення КТС прирівнюється до виконавчого листа. Відповідно до ст. 3 — 11 Закону України „Про виконавче провадження” примусове виконання рішень КТС здійснюється ДВС.

Суд вважає, що рішення КТС у справі заявника можна прирівняти до рішення суду і держава є відповідальною за його невиконання. Більше того, ДВС розпочала виконавче провадження на підставі рішення КТС і тому взяла на себе відповідальність за його виконання. Суд також вказав, що виконавче провадження становить невід’ємну частину судового розгляду справи, який у випадку заявника був замінений провадженням у КТС. Крім того, Суд відзначив, що шахта, яка мала цю заборгованість по заробітній платі, була державним підприємством, тому держава є відповідальною за борги тих юридичних осіб, за якими вона здійснює фінансовий чи адміністративний контроль.

Суд вкотре нагадав, що ч.1 ст. 6 Конвенції гарантує кожному право на судовий розгляд при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов’язків. Це положення становить собою „право на суд”, у якому право на доступ до правосуддя є одним із аспектів цього права. Однак дане право було б ілюзорним, якщо національні правові системи Договірних Сторін допускали б невиконання остаточних судових рішень, які набули чинності. Немислимо, щоб ч. 1 ст. 6 Конвенції детально описувала процесуальні гарантії сторін у справі — справедливість, публічність, розумність строку у провадженні, — але водночас не гарантувала б виконання судового рішення. Тлумачення ч. 1 ст. 6 Конвенції як такої, що пов’язана лише із доступом до правосуддя і порядком судового розгляду, могло б привести до ситуації, яка не відповідає принципу верховенства права, який Договірні Сторони зобов’язались поважати, ратифікуючи Конвенцію. Виконання рішення, ухваленого будь-яким судом повинно розглядатися як невід’ємна частина „судового розгляду” — для досягнення цілей статті 6 Конвенції — (див. рішення у справі *Hornsby v. Greece*).

Відсутність необхідних фінансових коштів не може бути виправданням невиконання рішення про виплату боргу. У виключних ситуаціях затримка у виконанні рішення може бути виправдана. Але така затримка не повинна завдавати шкоди самій сутності права, гарантованого ч.1 ст. 6 Конвенції (див. рішення у справі *Immobiliare Saffi v. Italy*). У даній справі існуючі у державі фінансові труднощі не повинні були перешкоджати виконанню рішення, винесеного на користь заявника, що мало істотне значення для нього та його сім’ї.

Суд зауважив, що рішення КТС від 16 червня 1998 року залишалось невиконаним повністю або принаймні частково аж до 1 грудня 2003 року. Він також звернув увагу на те, що це рішення було виконане лише після того, як скаргу заявника до Суду було спрямовано Урядом на комунікацію. Суд далі зазначив, що рішення Лисичанського міського суду від

23 січня 2002 року, яким заявникові було присуджено компенсацію з огляду на інфляційні процеси, досі залишається не виконаним.

У зв'язку із неспроможністю протягом 5 років, 5 місяців та 15 днів вжити заходів, необхідних для виконання рішення КТС, а також із неспроможністю сплатити заявникові компенсацію, присуджену судовим рішенням від 23 січня 2002 року, органи влади позбавили положення ч.1 ст. 6 Конвенції будь-якого практичного значення. Тому мало місце порушення ч.1 ст. 6 Конвенції.

Беручи до уваги аргументи, на підставі яких були відхилені попередні заперечення Уряду щодо невичерпання заявником засобів правового захисту, Суд констатував, що — в супереч ст. 13 Конвенції — у заявника в даній ситуації не було ефективних національних засобів правового захисту, застосування яких могло б призвести до відшкодування шкоди, заподіяної йому затримками в існуючих провадженнях. Отже, було порушено ст. 13 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.